

katerem naj bi dosegla tudi največje uspehe. Vendar se nam zdi, da ne bomo pogrešili, če bomo v tem kratkem zapisu izdvojili njeno delovanje na rusističnem področju. Več vzrokov nas sili k temu. Najprej je tu dejstvo, da se je jubilatka posvetila učenju ruščine med drugo svetovno vojno, ko je kot zavzet pristaš našega osvobodilnega boja tudi na ta način izrazila svoj odpor proti okupatorju. Potem so še druga dejstva, ki jih moramo upoštevati. Jubilatka je v vsem povojnem obdobju bila kot predavateljica in članica odbora Društva za moderne jezike med najaktivnejšimi poborniki za *realno* upoštevane ruščine pri pouku tujih jezikov na naših šolah. Poleg profesorjev Francke Tomšič, Janeza Severja, Mateja Rodeta, Franca Jakopina, dr. Vere Brnčič, Janeza Zora in še nekaterih si je tudi jubilatka z neposrednim pedagoškim delom in posrednim strokovnim delom v šoli in v delovanju slovenskega rusističnega krožka pridobila izjemne zasluge za strokovno kvalitetnejši pouk ruščine na naših šolah. Sad tega prizadevanja je tudi prvi del učbenika *Ruska jezikovna vadnica* (prvi del za prvi in drugi razred gimnazije je izšel leta 1972).

Prof. Vlasti Tomišek se njeni nekdanji učenci ob jubileju iskreno zahvaljujemo za ves njen trud in razumevanje in ji želimo poleg zdravja, čimprejšnjega izida drugega dela njenega učbenika še to, da bi od družbe, ki v njej živi, bila vsaj deloma deležna tistega izjemnega razumevanja za sočloveka, ki ga je »naša Vlasta« izkazovala vedno in povsod.

Aleksander Skaza
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Slovenščina v javni rabi

ŠE O ANGLEŠKI TUJKI »SHOW« V SLOVENŠČINI

Z velikim zanimanjem sem brala vprašanje tov. Draga Gumzeja iz Maribora »Ali bo slovenščina izginila« in odgovor dr. Brede Pogorelec o angleški tujki »show« v slovenščini v 5. številki lanskega letnika revije JiS.

Ne bom razpravljala o tem, ali je ta tujka slovenščini potrebna. Ali se bo beseda obdržala v slovenščini ali ne, bo pokazal čas, kot pravi že dr. Pogorelčeva. Tudi ne bom razpravljala o tem, kako naj se »show« v slovenščini piše. Zanima me le problem izgovarjave te besede v stranskih sklonih.

Vprašanje [šou, šou-a] je prišlo z ozemlja, ki je na robu narečij, ki ne poznajo dvoustniškega nezložnega [ʏ]. Črka »v« pomeni tu zvenec ali nezvenec zobnoustničen pripornik, kot na pr. v rov, rova [ro:f, ro:va]. Zato mora izgovarjava [šou, šoua] zveneti še posebej tuje.

Po slovenski zborni izreki pri [ʏ] ne gre za nov glas (rov, »show« [roʏ, šou]), pač pa pri izgovarjavi [šoua] v nasprotju z [rɔ:va] za že znan glas v novem položaju, v položaju pred samoglasnikom. Pred samoglasnikom le predlog »v« lahko izgovarjamo kot [ʏ].

Zanimalo me je, kako močno vpliva analogija z [roʏ — rɔ:va] na sklanjatev besede »show« [šou]. Zato sem anketirala nekaj študentov Pedagoške akademije v Ljubljani, kako bi sklanjali besedo [šou] v slovenščini. Besedilo ankete se je glasilo takole:

»V slovenščini se je začela uporabljati angleška beseda »show« namesto slovenske besede nastop, igra.

V slovenščini bi to besedo izgovorili [šou] — oklepaj pomeni, da besedo tako izgovarjamo.

Nadomesti v obeh stavkih besedo »nastop« z angleškim »show« v pravilnem sklonu. Napiši v prazni oklepaj *izgovarjavo besede*, ne pisavo; napiši, kako bi ti to besedo izgovarjal:

O tem nastopu [] se bo še govorilo.

Takega nastopa [] pa še ne!

Narečje katerega kraja govoriš doma?

Ali si se v osnovni ali srednji šoli učil angleščine?

Ali študiraš na Pedagoški akademiji slovenščino?«

Zadnja tri vprašanja sem dodala, ker me je zanimalo, če se bodo refleksi ljudi, ki so pod vplivom istega ali podobnega narečja, ujemali, nadalje koliko vpliva učenje angleščine na slovenski izgovor, in če ima večja jezikoslovna osveščenost študentov slovenistike kakšen vpliv na njihovo izgovarjavo.

Ugotovila sem, da je anketiranje izgovarjave zelo občutljiva zadeva. Na podlagi pismene ankete je možno ugotoviti izgovor le, če so anketirani fonetsko izobraženi, če dejansko ločijo med pravopisom in fonetsko transkripcijo, sicer je treba vsakega anketiranega izprašati ustno na štiri oči, tako da ni naslednji pod vplivom odgovora, ki ga je slišal od svojega predhodnika. Tako anketo bi težje izvedla v večjem obsegu.

Čeprav sem izključila vse študente angleščine na PA že načeloma, je dandanes med našo mladino težko najti take, ki se ne bi bili kdaj v življenju učili angleščine. Zato se bom v svoji analizi ankete omejila na 25 študentov nemščine¹, in to iz dveh razlogov: 1) ker je v tej skupini največ takih, ki se niso nikdar učili angleščine in 2) ker so zaradi študija nemške fonetike posebej fonetsko osveščeni in dobro ločijo med pravopisom in fonetsko transkripcijo.

Rodilnik izgovarja 9 študentov zobnoustnično, torej izgovarjajo [v] [šova]², 15 pa ne izgovarja zobnoustničnika. Zapisali so [šoua] ali [šoa]. Eden se ni mogel odločiti in je zapisal obe obliki [šova] in [šoua].

Mestnik izgovarja 12 študentov zobnoustnično [v] [šovu], 11 ne. Ti so zapisali [šouu] ali [šou]. Eden je zapisal obe obliki: [šovu] in [šouu], eden pa [šooju]. Iz tega je razvidno da 3 torej mislijo, da izgovarjajo mestnik, oziroma dajalnik [šovu], rodilnik pa [šoua]. Človek bi zaradi morebitnega prilikovanja [v] pred [u] pričakoval prej narobe: več *u*-jev pred [u] kot pred [a]. Ta zapis z [v] pred [u] je možno razlagati tudi kot odpor Slovencev proti pisanju dveh *u*-jev, ker take zveze ni vaje pisati. Od 52 paradig jih je torej 23 zobnoustničnih, 29 pa ne.

Zastopana so bila naslednja narečja, ki jih navajam po njihovi številčnosti: dolensko, gorenjsko, štajersko, prekmursko, belokranjsko, zasavsko ter en primerek srbohrvatskega ijekavskega narečja. V nobenem teh narečij ni prevladoval en sam refleks.

Od teh 25 študentov se jih je 5 v šoli učilo angleščine, na PA pa 3 izmed njih študirajo poleg nemščine tudi slovenščino. Od teh 5 le eden (ki je hkrati slovenist) izgovarja zobnoustnični [v], ostali pa ne.

Od 25 študentov nemščine jih 13 študira slovenščino kot drugi predmet. Od 27 oblik, kolikor jih je teh 13 študentov zapisalo, ima 12 oblik zobnoustničnik. Razmerje med [v] — [ʋ] je isto kot pri neslovenistih.

Glede na majhno število anketiranih so ti rezultati samo orientacijski. Kažejo, da približno prav toliko Slovencev sklanja [šou, šova, šovu] kot [šouʋ, šoua, šouu], da je torej za polovico Slovencev dvoustnična izgovarjava v tem primeru bolj spontana kot zobnoustnična.

Zakaj tako?

Roman Jakobson pravi načelno o izgovarjavi tujih besed: »La langue n'accepte des éléments de structure étrangers que quand ils correspondent à ses tendances de déve-

¹ Prof. Renčljevi se zahvalim za prijaznost, da mi je omogočila izvesti anketo med njenimi študenti.

² Študenti niso v transkripciji označevali dolžine in kvalitete o-jev.

loppement. Par conséquent l'importation d'éléments de vocabulaire ne peut pas être une force motrice du développement phonologique, ...»³

Pred njim se je v istem smislu izrazil že E. Sapir, za njim pa U. Weinreich, A. Martinet in R. Filipović.

Da številni Slovenci v-ja niti pred samoglasniki ne izgovarjajo kot zobnoustnični pripornik, je ugotovil že Fran Ramovš v svojem »Konzonantizmu« iz leta 1924, kjer pravi na strani 129: »V dialektih, ki močno vplivajo tudi na zbornu izreko inteligentā, je izgovor v kot labiodentalnega spiranta precej redek; ves zapad (Gorenjsko, Goriško, Koroško) ima vsaj pred velarnimi vokali nezaokroženi bilabialni w.« Franc Bezljaj je ugotovil isto v svojem »Orisu slovenskega knjižnega izgovora« iz leta 1939.

»V« izgovarjamo vedno izrazito zobnoustnično in priporniško na vsem slovenskem ozemlju le, kadar je nastal po prilikovanju po zvonečnosti iz f-ja, kot npr. v: grof gre. Sicer pa se izgovarja kot zobnoustnični pripornik samo tam, kjer ne poznajo končnega ali pedsoglasniškega [ɥ], t. j. na vzhodnem Štajerskem, v Prekmurju in deloma v Beli krajini.

V zahodni in severni Sloveniji se izgovarja »v« pred samoglasniki ali kot dvoustniški nezložni mehkonebni u z rahlo zakrožitvijo ustnic [ɥ] ali kot dvoustniški pripornik brez zaokrožitve ustnic [w] ali pa v bolj izobraženi govorici kot zobnoustnični trajnik brez pripore, aproksimant [ɥ]*. Na ostalem ozemlju, razen severovzhoda in jugovzhoda, pa ga izgovarjamo ponavadi kot [ɥ]. Zobnoustnični pripornik [v] izgovarjamo le v izrazito skrbni govorici zborne izreke, splošno pogovorno pa ne. Ustnice so pri vseh treh glasovih [ɥ], [w] in [v] nenapete in se ne dotikajo zob. [ɥ] se loči od ostalih dveh predvsem po svoji akustični u-jevski obarvanosti: zadnji del jezika je dvignjen proti mehkeemu nebu in ustnice so narahlo zaokrožene. Pri [w] in [v] ima jezik lego naslednjega samoglasnika. Razmak med ustnicama je pri [ɥ] nekoliko večji kot pri [w] in ustnice so narahlo zaokrožene. Pri [w] se ustnici približujeta druga drugi, tako da govorimo o pripori, pri [v] pa sta ustnici v obeh kotih lahko za spoznanje stegnjeni, spodnja ustnica se približuje zgornjim zobem, vendar ne toliko, da bi prišlo do prave pripore.

Fonetično bi torej splošno pogovorno varianto rov, rova, rovu zapisali takole:

imenovalnik [rɔɥ]

rodilnik [rɔ:ɥa] z zlogovno mejo [rɔ:-ɥa]

dajalnik [rɔ:ɥu] z zlogovno mejo [rɔ:-ɥu], pravzaprav pred [u]

[rɔ:ɥu], ker ima jezik že lego naslednjega samoglasnika.

V čem se potemtakem v tem sklopu še ločita izgovarjavi slovenske besede [rɔ:ɥu] in iz angleščine prevzete [ʃɔɥu], ki jo občutimo kot tujo? Samo v občutku zlogovne meje za ɥ-jem [ʃɔɥ-u] in v zvezi s tem v nevtralizaciji kvalitete predhodnega samoglasnika. Drugi razlog za izgovor ɥ-ja je prav v zlogovni meji. Kaže, da pri anketiranih z izgovorno varianto [ɥ] dejstvo, da sledi glas samoglasniku v istem zlogu, psihološko prevladuje nad dejstvom, da stoji ta glas hkrati pred samoglasnikom.

Vendar bi Anglež ali Amerikanec naš [ʃɔɥ] že v imenovalniku, kjer beseda nima slovenskih obrazil, verjetno težko istovetel s svojim [ʃəu, ʃou]. Ne glede na to, da je prvi del diftonga v standardni britanski angleščini drugačen od slovenskega, je glavna razlika predvsem v drugačnem ritmu slovenskega in angleškega diftonga. Tukaj so Jakobsonove »razvojne tendence« v angleščini in slovenščini povsem drugačne. Slovenski [ʃɔɥ] ni več angleški, tudi pri izgovorni varianti [ʃɔɥ — ʃɔɥa] ne.

Tatjana Srebot
Pedagoška akademija v Ljubljani

³ Jezik sprejme elemente tujih struktur samo takrat, kadar ustrezajo njegovim razvojnim tendencam. Zato ne more biti uvajanje besednih elementov gonilna sila fonološkega razvoja ... » Jakobson, R.: Sur la théorie des affinités phonologiques entre les langues. Izšlo v: Trubetzkoy, N. S.: Principes de Phonologie, Paris 1949, annexe IV, s. 359.

* Moj članek o v-ju v JiS 19 (1973-74)3, s. 91.